

INFORMAATIOTUTKIMUKSEN PÄIVÄT 2022

Terveystiedon lukutaidot muutoksessa: Neksusanalyttinen tutkimus

Anna-Maija Multas

Oulun yliopisto

anna-maija.multas@oulu.fi

<https://orcid.org/0000-0002-9710-2497>

Asiasanat: terveystieto, informaatiolukutaito, terveyden lukutaito, uudet lukutaidot, verkko-ympäristö, neksusanalyysi

Viittaaminen: Multas, A.-M. (2022). Terveystiedon lukutaidot muutoksessa: Neksusanalyttinen tutkimus. *Informaatiotutkimus*, 41(2–3), 106–110. <https://doi.org/10.23978/inf.122595>

Artikkeli on lisensoitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

Johdanto

Yhteiskunnassamme on käynnissä rajuja muutoksia, joilla on peruuttamattomia vaikutuksia informaatioympäristöihimme ja siihen, miten toimimme näissä ympäristöissä. Nämä muutokset ovat kenties näkyvimmillään verkkoympäristöissämme, kuten sosiaalisessa mediassa. On esitetty, että pandemian lisäksi maailmassa on käynnissä infodemia – harhaanjohtavan ja valheellisen terveystiedon räjähdysmäinen kasvu kaikille viestinnän alustoilla (WHO, 2022). Onkin entistä haastavampaa määritellä, mitä tarkoitetaan lukutaidoilla, erityisesti terveyteen liittyen näiden valtavien muutosten keskellä ja kuinka terveyteen kytkeytyneitä lukutaitoja tulisi ylipäätään tutkia.

Esityksessäni käsittelen uudenlaisia tapoja ymmärtää terveystiedon lukutaitoja erityisesti sosiokulttuurisesta näkökulmasta hyödyntäen empiiristä ja teoreettista ymmärrystä erilaisista lukutaidoista osana muuttuvaa arkeamme. Tutkimuksen teoreettis-metodologinen viitekehys on monitahoisen toiminnan tarkasteluun kehitetty neksusanalyysi (Scollon & Scollon, 2004). Esitys pohjautuu väitöskirjaani ”New health information literacies: A nexus analytical study” (Multas, 2022).

Teoreettinen tausta

Tutkimuksen teoreettinen tausta pohjautuu sekä informaatiolukutaidon, terveyden lukutaidon, että uuslukutaitojen tutkimukseen. Informaatiolukutaidon käsite on perinteisesti ymmärretty tiedon hankintaan, -hakuun ja sen käyttöön liittyvänä kompetenssina (Sample, 2020). Tuoremmat sosiokulttuuriset määritelmät käsittävät informaatiolukutaidon esimerkiksi kontekstiin sidottuina sosiaalisina käytänteinä (Lloyd, 2017). Informaatiolukutaidon, kuten kasvatustieteiden alan uuslukutaitojen tutkimus on pääosin keskittynyt oppimisen ja kouluympäristöjen kontekstiin. Uuslukutaitojen keskiössä ovat kuitenkin informaatiolukutaidon käsitettä useammin digitaaliset ympäristöt ja välineet sekä multimodaaliset sisällöt (Lankshear & Knobel, 2011). Terveyden lukutaidon tutkimusta on tehty pääasiassa terveys- ja lääketieteen aloilla eikä sen määrittelystä ole edelleenkään yksimielisyyttä (Sørensen, 2019). Perinteisten määritelmien mukaan terveyden lukutaito nähdään yksilökeskeisesti terveystiedon löytämiseen, prosessointiin ja käyttöön liittyvinä taitoina. Uudemmat määritelmät ovat moniulotteisempia huomioiden esimerkiksi elämänmittaisen oppimisen ja aiemman kokemuksen merkityksen sekä sosiokulttuurisen näkökulman (Samerski, 2019). Näitä määritelmiä kuitenkin harvoin hyödynnetään empiirisessä tutkimuksessa,

saati terveyden lukutaidon mittareiden kehittämisessä. Tässä tutkimuksessa lukutaitoja tarkastellaan sosiokulttuurisesta näkökulmasta ymmärtäen ne sosiaalisesti rakentuneina yksilökeskeisen näkökulman sijaan.

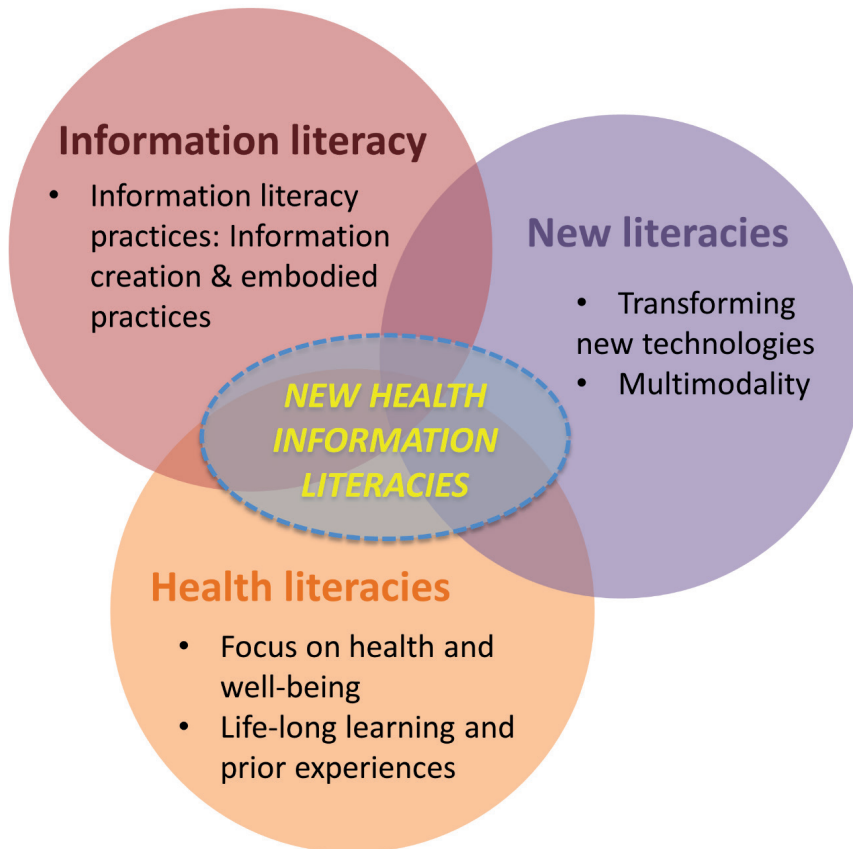
Metodi ja aineisto

Neksusanalyttisen tutkimuksen ytimessä on sosiaalinen toiminta ja siihen vaikuttavat keskeiset tekijät, kuten toimijoiden elämänhistoriat, kokemukset, vuorovaikutus ja kielelliset elementit (Scollon & Scollon, 2004). Neksusanalyysin juuret ovat sosiokulttuurisessa tutkimusperinteessä; se hyödyntää mm. etnografisia ja toimintatutkimuksellisia menetelmiä tarkastellen sosiaalista toimintaa sekä yhteiskunnallisten ilmiöiden ja puhetapojen että yhteisöjen ja yksilöiden näkökulmasta. Neksusanalyttiseen tutkimukseen kuulu kolme toisiinsa kietoutunutta vaihetta: kartoittamisen (engaging) aikana tutustutaan tutkimusympäristöön ja -ilmiöön, navigaatiovaiheessa (navigating) keskiössä ovat aineistonkeruu ja -analyysi ja muutosvaiheessa (changing) tarkastellaan toiminnassa ja toimijoissa tapahtunutta muutosta (Scollon & Scollon, 2004).

Tutkimuksen aineisto koostuu sekä terveyden lukutaidon käsitteisiin, metodeihin ja mittareihin keskittyneestä systemaattisesta katsauksesta että nuorten sosiaalisen median informaation luomista käsittelevästä empiirisestä aineistosta. Tutkimuksen kartoitusvaiheen systemaattinen katsaus valottaa terveyteen liittyvän lukutaitotutkimuksen nykytilaa. Syventääkseni ymmärrystä terveystiedon lukutaidoista tämän hetken informaatioympäristöissämme keräsin aineistoa nuorten tubettajien kanssa, jotka tuottivat terveyteen liittyvää sisältöä YouTube-kanavilleen. Tämä navigaatiovaiheen tarkastelu tuotti sekä haastattelu-, videopäiväkirja- että videoaineistoa.

Keskeiset tulokset

Tutkimuksen tulosten perusteella on selvää, että aiempi terveyden lukutaidon tutkimus ei huomioi arjen informaatioympäristöissämme tapahtuneita muutoksia. Empiirinen aineisto osoitti, että erityisesti informaation luomiseen ja keholliseen tietoon liittyvät käytänteet korostuvat sosiaalisen median vuorovaikutuksessa. Yhdistäen teoreettista ymmärrystä ja empiiristä tutkimusta lukutaidoista sosiaalisina käytänteinä arjen ympäristöissämme, esitän uudenlaista tapaa ymmärtää terveystiedon lukutaitoja (Kuva 1.)

Kuva 1: Eri lukutaitokäsitteet apuna terveystiedon lukutaitojen ymmärtämisessä (muokaten Multas, 2022).

Terveystiedon lukutaidot 1) ovat tapoja ymmärtää terveyttä ja hyvinvointia, 2) informaation löytämiseen, etsimiseen, arviointiin, ymmärtämiseen ja luomiseen liittyviä, sosiaalisesti rakentuneita ja rakennettuja käytänteitä, joita hyödynnämme erilaisissa arjen ympäristöissämme verkkoympäristöt mukaan lukien, 2) ovat jatkuvassa muutoksessa uusien teknologioiden muutosten myötä, 3) koostuvat lukuisista erilaisista toisiinsa kytkettyneistä sosiaalisista, materiaalisista ja kehollisista informaatiokäytännöistä, joissa käsitellään monimuotoisesti erilaisia informaatioisältöjä, 4) muuntuvat ja kehittyvät koko ihmisen elämänkaaren ajan, 5) muokkaantuvat erityisesti vuorovaikutuksessa toisten kanssa.

Lähteet

- Lloyd, A. (2017). Information literacy and literacies of information: a mid-range theory and model. *Journal of Information Literacy*, 11(1), 91–105. <https://doi.org/10.11645/11.1.2185>
- Multas, A.-M. (2022). *New health information literacies: A nexus analytical study* [Artikkeliväitöskirja, Oulun yliopisto]. Acta Universitatis Ouluensis, B Humaniora 192. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526232157>
- Samerski, S. (2019). Health literacy as a social practice: Social and empirical dimensions of knowledge on health and healthcare. *Social Science & Medicine*, 226, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2019.02.024>
- Sample, A. (2020). Historical development of definitions of information literacy: A literature review of selected resources. *The Journal of Academic Librarianship*, 46(2), 102116. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102116>
- Scollon, R., & Scollon, S. W. (2004). *Nexus analysis: Discourse and the emerging Internet*. Routledge.
- Sørensen, K. (2019). Defining health literacy: Exploring differences and commonalities. Teoksessa O. Okan, U. Bauer, D. Levin-Zamir, P. Pinheiro & K. Sørensen (toim.), *International handbook of health literacy: Research, practice and policy across the life-span* (s. 5–20). Policy Press.
- WHO (2022). Infodemic. https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1